

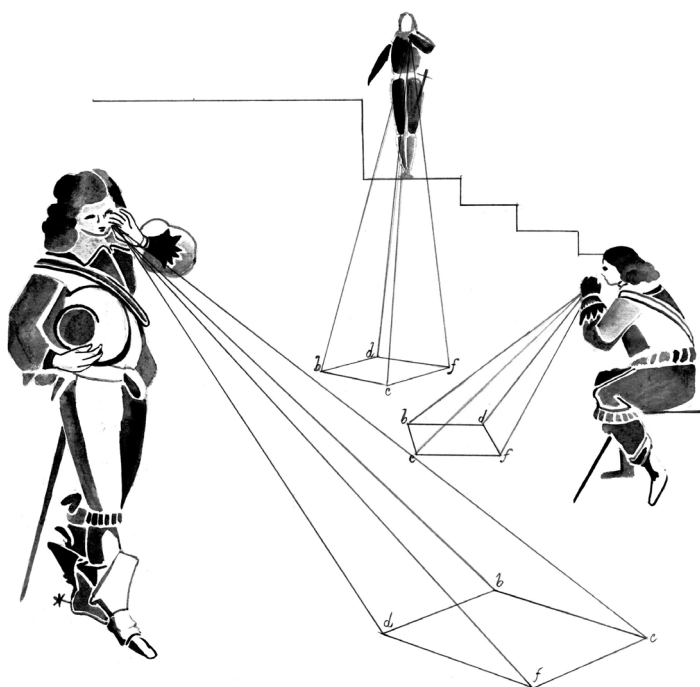

NATURECULTURES Hoofdstuk 1

HET METEN VAN DE WERELD

KARL BLOSSFELDT
MADISON BYCROFT
FILIPA CÉSAR & LOUIS HENDERSON
LAURA HUERTAS MILLÁN
ESTHER KOKMEIJER
SASHA LITVINTSEVA & BENY WAGNER
CLAUDIA MARTÍNEZ GARAY
PEDRO NEVES MARQUES
TUAN ANDREW NGUYEN
URIEL ORLOW
ANDREW PEKLER
ERIK PETERS
JOL THOMS

RADIUS begint het jaar met de groepstentoonstelling *HET METEN VAN DE WERELD*, over de spoken van het westerse verlichtingsdenken en de relatie tussen wetenschap, waarheidsvinding en de wereldbeelden die daaruit volgen. Met het werk van vijftien kunstenaars vormt de tentoonstelling een gespreksaanzet voor het NATURECULTURES-jaarprogramma en presenteert het een eerste tegenpunt op de crises van nu, die getuigen van de perverse realiteit van het modernisme.

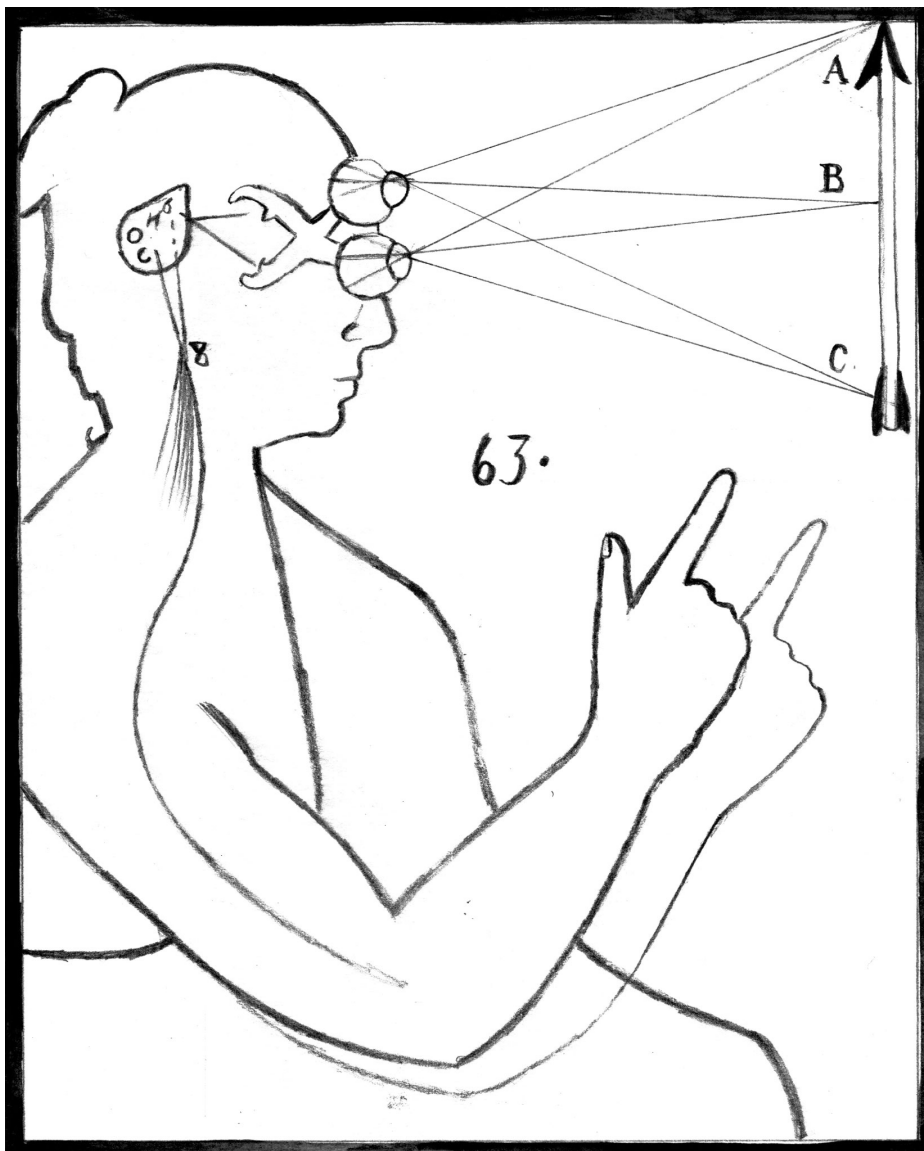

Tekening door Lisa Rampilli, gemodelleerd naar *Les Perspectiveurs* (1647) van Abraham Bosse.

HET METEN VAN DE WERELD vertrekt vanuit de erfenis van het westerse verlichtingsdenken. De Verlichting kan, in de ruimste zin, opgevat worden als de laat 17e-eeuwse en 18e-eeuwse Europese periode van vooruitgang op basis van empirisme—kennis vergaard vanuit menselijke ervaring—en rationeel denken. Dit denken is er altijd op gericht geweest mensen van angst voor de natuur te bevrijden en hen als heer en meester te installeren. Nu de lichten van de Verlichting langzaamaan zijn gedimd straalt de geheel verlichte Aarde momenteel onder het teken van zegevierend onheil en ecologisch verval.¹ Wat hebben we eigenlijk vanuit de Verlichting geërfd? Wat gebeurt er op het moment dat de voortgebrachte ideeën uit dit tijdvak giftig blijken te zijn?

1 Tekstfragment geciteerd uit Max Horkheimer en Theodor W. Adorno, *Dialectic of Enlightenment*. Stanford, California: Stanford University Press, 2002.

De grondslag van het verlichtingsdenken kun je kort samenvatten als de moderne scheiding van de natuurlijke en de maatschappelijke wereld—ook wel dualisme genoemd. Bekende Verlichtingsdenkers als Thomas Hobbes, Carl Linnaeus, Robert Boyle, Isaac Newton, Denis Diderot, Charles Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau en Alexander von Humboldt staan aan de bakermat van deze scheidingen van de Europese moderniteit, waaronder de scheiding tussen object/subject, natuur/cultuur, mens/niet-mens. Door gebruik te maken van kritiek, zuivering en categorisering als methoden ontstonden volkomen gescheiden zones, die van mensen aan de ene kant en die van de niet-mensen aan de andere.² Aan het politieke domein kwam de vertegenwoordiging van burgers toe, aan de wetenschap kwam de vertegenwoordiging van niet-mensen toe. Wetenschappers bemiddelden (tussen) de natuur van de niet-mensen—waaronder de planten, de dieren en de mensen die niet als mensen beschouwd werden—en de cultuur van mensen, de maatschappij. Het moderne project van zuivering tussen natuur en cultuur nam allerlei vormen aan, waaronder een sterke toename in de productie van filosofische epistels, wiskundige traktaten, encyclopedieën, cartografische expedities en landmetingen, politieke theorieën en botanische wereldreizen, met als gedeelde noemer: de Europese verlichte mens als het centrum en de maatstaf van de wereld.

Tekening door Lisa Rampilli, gemodelleerd naar tekening van René Descartes uit *Treatise of Man* (1662).

Om de mens de maat van alle dingen te laten worden, moest de mens ook buiten zichzelf treden, extern aan zichzelf worden. Wetenschappelijke objectiviteit vereiste een (onstoffelijk alomtegenwoordig) perspectief op basis van universele wiskundige abstractie en een absolute wetenschappelijke methode. Het toonbeeld van die houding vinden we terug in het werk van René Descartes, een van oorsprong Franse filosoof en wiskundige die langdurig in Nederland verbleef en de fundamenteën legde voor de latere Verlichting. In zijn beroemde

² Tekstfragment geciteerd uit Bruno Latour, *We zijn nooit modern geweest*. Amsterdam: BOOM uitgevers Amsterdam, 2021.

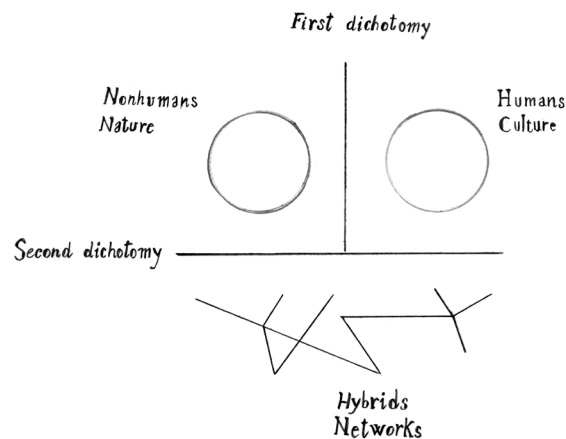

Ursula K. Le Guin, *Late in the Day - Gedichten*
2010–2014. Oakland, California: PM Press, 2016.

publicatie *Discours de la Méthode* (1637) schept Descartes het kader van zijn overkoepelende methode: om de wetenschappen te verenigen en alle kennis te baseren op een enkele (mechanisch-mathematische) universele methode, waarbij zogenaamde 'niet-objectieve' wetenschappen werden afgeschaft, zoals scholastiek, mythologie en hekserij.³ In zijn radicale reductionisme van het niet-menselijke verklaarde Descartes: "Er bestaan geen occulte krachten in stenen of planten, geen verbazingwekkende en wonderbaarlijke sympathieën en antipathieën, in feite bestaat er niets in de hele natuur dat niet kan worden verklaard in termen van puur lichamelijke oorzaken, totaal verstoken van geest en denken." en: "De enige principes die ik in de natuurkunde accepteer of verlang, zijn die van meetkunde en zuivere wiskunde; deze principes verklaren alle natuurlijke fenomenen."⁴

Diezelfde zogenaamde 'objectieve' en objectiverende blik van de mens als centraal perspectief op de wereld vormde een scheiding tussen het menselijke en het niet-menselijke, het moderne verlichte en het premoderne. Hierbij werd de natuur aan de hand van menselijke bemiddeling overmeesterd en getemd, gemeten, gecatalogiseerd en gecategoriseerd om een stabiele achtergrond te vormen voor menselijke, beschaafde cultuur.⁵ Niet alleen niet-wetenschappelijke methodes vielen hiermee buiten de boot, ook groepen die geen onderscheid maakten tussen natuur en cultuur werden volgens deze denkbeelden gecategoriseerd als minderwaardig, niet-menselijk of primitief, in contrast met de moderne Europese verlichtingsdenker als verheven soort en categorie.

HET METEN VAN DE WERELD roept de spookbeelden van deze eerdere kennisregimes op door inzicht te geven in de manieren waarop ze onze manier van kijken en denken tot op de dag van vandaag blijven besmetten. Ondanks dat het moderne project met het denken in scheidingen, grenzen en dualismen is mislukt heeft het echte en polariserende gevolgen; de uitsluiting, uitbuiting en uitputting van mensen, meer-dan-mensen, natuurlijke hulpbronnen en ecosystemen zien we nog steeds doorwoekeren in humanistische, religieuze en kapitalistische systemen. Welke belichaamde, wederkerige, feministische, inheemse en dekoloniale wereldbeelden zijn mogelijk als alternatief voor het denken in scheidingen, zodat we niet langer "dubbel hoeven te zien" tussen natuur en cultuur, object en subject? Of, om af te sluiten met de woorden van schrijver Ursula K. Le Guin: "Eén manier om te voorkomen dat bomen, rivieren of heuvels alleen als 'natuurlijke hulpbronnen' worden gezien is door ze te classificeren als medemensen—als verwanten. Ik denk dat ik probeer het universum te subjectificeren, want kijk waar het ons heeft gebracht door het te objectiveren. Subjectificeren is niet noodzakelijkerwijs toe-eigenen, koloniseren, uitbuiten. Het kan eerder een grote reikwijdte van de geest en de verbeelding met zich meebrengen."⁶

3 Tekstfragment geparafraseerd uit Clemens Driessen, 'Descartes Was Here — In Search of the Origin of Cartesian Space' (2020).

4 Tekstfragment geciteerd uit Clemens Driessen, 'Descartes Was Here — In Search of the Origin of Cartesian Space' (2020).

5 In die wetenschappelijke bemiddeling vinden we de paradox van de modernen, zoals filosoof, antropoloog en socioloog Bruno Latour het formuleert: "Door tegelijk de mediatie (bemiddeling) en de zuivering te gebruiken, maar ze nooit samen te representeren, speelden ze tegelijk de kaart van de transcendentie en die van de immanentie van de twee entiteiten natuur en maatschappij." Tekstfragment geciteerd uit Bruno Latour, *We zijn nooit modern geweest*. Amsterdam: BOOM uitgevers Amsterdam, 2021.

6 Tekstfragment vrij vertaald vanuit het voorwoord van Ursula K. Le Guin, *Late in the Day — Poems 2010–2014*. Oakland, California: PM Press, 2016.

Tekening door Lisa Rampilli, gemodelleerd naar diagram van Bruno Latour uit *We have never been modern* (1993).

Kunstwerken

1

ANDREW PEKLER

Phantom Islands — A Sonic Atlas

2019

Phantom Islands — A Sonic Atlas is een online, interactief project en album van muzikant Andrew Pekler. Voor *THE MEASURE OF THE WORLD* is dit project omgezet in een installatie. “Spookeilanden” staan centraal in dit werk. Dit zijn eilanden die tijdens de koloniale verkenningstochten zijn waargenomen en in kaart zijn gebracht, maar waarvan het bestaan nooit door andere bronnen is bevestigd. Deze eilanden bevinden zich in de ruimte tussen feit en fictie en hebben door de geschiedenis heen legenden en verhalen geïnspireerd. De installatie bevat een interactieve kaart waar bezoekers doorheen kunnen navigeren, om zo meer te weten te komen over deze spookeilanden terwijl je luistert naar soundscapes die zijn gebaseerd op de beschrijvingen ervan.

Samen met cultureel antropologe Stefanie Kiwi Menrath en ontwerper Flavio Gortana biedt Andrew Pekler een etnografische catalogus van muziek en synthetische veldopnames aan. Daarnaast bevat de installatie ook een verscheidenheid aan onderzoeksmateriaal en speculatieve objecten.

2

ESTHER KOKMEIJER

Terra Nullius – Ownership and Pioneering on Ice

2013–doorlopend

Esther Kokmeijer begon tien jaar geleden met het verzamelen van kaarten van Antarctica. Iedere kaart laat andere informatie zien, bijvoorbeeld afwijkingen in het magnetische veld, routes van historische expedities, of de locaties van wetenschappelijke onderzoeksstations. Door teksten en andere details opzettelijk uit te wissen lijkt het Antarctica in Kokmeijer’s werk een plek vrij van enige menselijke activiteit.

Toch wordt het Antarctische landschap beïnvloed door mensen. In 1959 hebben dertig landen het Antarctisch Verdrag ondertekend, wat militaire activiteiten, mijnbouw, kernexplosies en het dumpen van kernafval verbiedt. Onder deze voorwaarden besturen de landen gezamenlijk het continent, en bouwen er installaties voor wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast wordt het Antarctische landschap bedreigd door de aantasting van de ozonlaag, klimaatverandering, en vindt er steeds meer toerisme plaats.

Deze verzameling van Kokmeijer is een waardevolle bijdrage aan de discussie over de bescherming van het unieke en kwetsbare landschap van Antarctica. Het is twijfelachtig of het landschap op de lange termijn in deze vorm zal blijven bestaan, zeker nu de druk toeneemt om de natuurlijke hulpbronnen die er aanwezig zijn te winnen.

3

SASHA LITVINTSEVA & BENY WAGNER

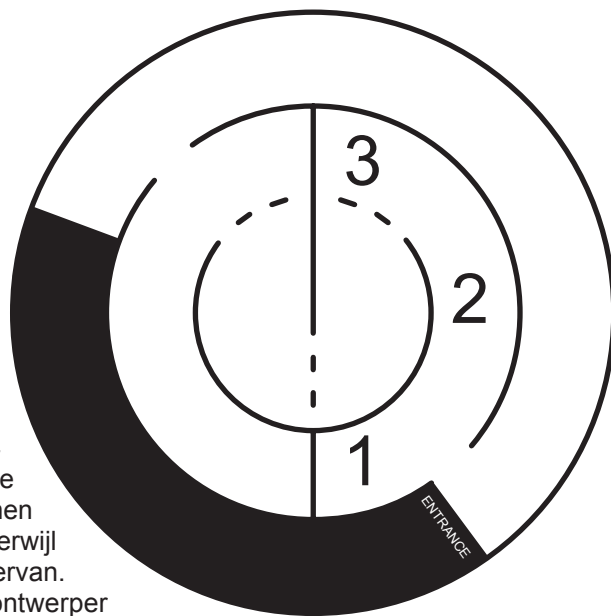
Constant

2022

Duur: 40 minuten

Voor het grootste deel van de geschiedenis is het menselijk lichaam de standaard geweest om alles te meten. In *Constant* onderzoeken Litvintseva en Wagner hoe de wetenschap van het meten—metrologie— los kwam te staan van het menselijke lichaam. De film belicht drie belangrijke ontwikkelingen hierin: de landmetingen die hebben bijgedragen aan de privatisering van het vroegmoderne Europa, de verbinding tussen de metrische revolutie en de Franse Revolutie, en de dematerialisatie van metingen in de hedendaagse ‘Big Science’.⁷

In het eerste hoofdstuk van de film vindt een ontmoeting plaats tussen de kunstenaars en vertegenwoordigers van het Nationaal Natuurkundig Laboratorium in London, een instituut dat verantwoordelijk is voor de standaardisatie van alle meetvormen in Groot-Brittannië. In de scène is een ontmoeting te zien tussen de kunstenaars, wetenschappers en vertegenwoordigers van het instituut, en wordt het gebrek aan openheid en transparantie van het instituut duidelijk. Vervolgens gaat de film in op de scheiding van het meten en het lichaam in het

⁷ Big science wordt gebruikt om veranderingen in de wetenschap die zich na de Tweede Wereldoorlog voordeden te duiden. Wetenschappelijke vooruitgang werd steeds meer afhankelijk van grote projecten die vaak door regeringen werden gefinancierd.

vroegmoderne Europa, en hoe dit tot specifieke vormen van bijgeloof leidde onder de arbeidersklasse omdat metingen niet langer gebaseerd waren op het lichaam, arbeid en de relatie met het land. Tenslotte laat de film twee Franse astronomen zien die de precieze lengte van de meter moesten bepalen. Dit deden ze door zeven jaar te besteden aan het berekenen van een deel van de meridiaan—specifiek de afstand tussen Duinkerken en Barcelona—met behulp van een methode die triangulatie wordt genoemd.

Constant legt de historische zoektocht naar een universele meetstandaard bloot, en hoe deze verbonden was met de productie en controle van kennis en macht. In dit overzicht van de modernisering van de wetenschap beschouwen Litvintseva en Wagner wetenschap niet zozeer als een monolithisch geheel van wetten, maar als een manier van zijn, een manier om de constante veranderingen in de wereld te begrijpen.

4

FILIPA CÉSAR & LOUIS HENDERSON

Refracted Spaces and Sunstone

2017

Duur: 35 minuten

De installatie van César en Henderson bevat twee werken uit hun doorlopende onderzoek naar militaire en koloniale optische technologieën. Ze beschouwen vuurtorens als militaire wapens, en onderzoeken hoe en of deze in verband gebracht kunnen worden met de Europese koloniale expansie. Door kritisch te kijken naar de ideologieën achter de vuurtorens en andere manieren van surveillance, onderzoeken de kunstenaars hoe begrippen zoals “ontdekking” en “bezit” geassocieerd worden met de productie en zichtbaarheid van kennis.

De film *Sunstone* laat zien hoe Fresnel lenzen—een type lens dat in vuurtorens wordt gebruikt—worden geproduceerd, en tentoongesteld in een museum gewijd aan vuurtorens en navigatiesystemen. De film geeft een visueel overzicht van het gebruik van optica, van de driehoekshandel⁸ die werd uitgevoerd nadat de eerste Europese nederzettingen in Amerika waren gevestigd, tot de manier waarop de Cubaanse regering Op-art⁹ inzette om een nieuwe nationale identiteit te creëren.

De installatie bevat het onderzoeksmateriaal van de kunstenaars, waaronder archiefbeelden, oceaankaarten, blauwdrukken van vuurtorens, en onderdelen van Fresnel lenzen. Als geheel laat het werk van César en Henderson de relatie zien tussen het esthetische regime van de Verlichting, navigatietechnieken en het wereldwijde kapitalisme.

5

MADISON BYCROFT

BIOPIC, or Charles-Geneviève-Louis-Auguste-André-Timothée

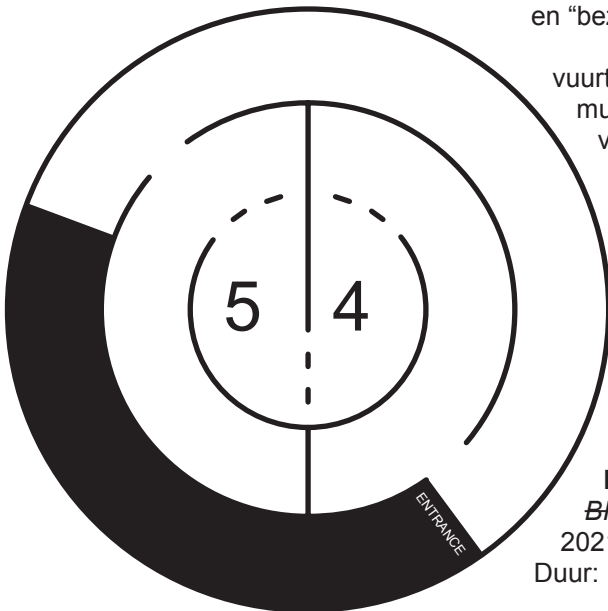
2021

Duur: 1 uur en 47 minutes

De film *BIOPIC* is gebaseerd op de historische figuur Chèvaliere d'Éon, een Franse diplomaat, spion en soldaat met een androgyn voorkomen die leefde in de achttiende eeuw. Gedurende hun hele leven presenteerde Chèvaliere zich als man en als vrouw. In de film vertolken drie jongvolwassene hoofdpersonen genaamd Charlie, Lu en Andrea de rol van Chèvaliere. Ze bekleden een positie aan het hof van de Franse koning Lodewijk, de patriarch en beschermheer van het landgoed waar de film zich afspeelt. Lodewijk is zeer geïnteresseerd in taxonomie, een tak van de wetenschap die zich bezighoudt met het vinden, beschrijven, benoemen en indelen van organismen.

Taxonomie is bij uitstek een wetenschapsleer die voortkomt uit het filosofische en wetenschappelijke wereldbeeld van de Verlichting, waarin alle gebieden, planten en diersoorten in de toenmalige Europese kolonies werden geclassificeerd. Lodewijk is vastbesloten om de erkenning van de aristocratie te winnen door een nieuwe plant te vinden en benoemen. Tegelijkertijd fantaseren Charlie, Lu en Andrea over een nieuw leven, ver weg van het strenge hof waar zij deel van uitmaken.

BIOPIC gaat over de ontwikkeling van afwijkende identiteiten, waarbij Charlie, Lu en Andrea zich proberen te ontworstelen aan de patriarchale, traditionele, nationalistische en heteronormatieve waarden van koning Lodewijk en de machtsstructuur waarin alleen ruimte is voor de Europese cis-man. *BIOPIC* verbindt zo de onderdrukking van queer identiteiten en kennis met de historische ontwikkeling van queer vormen van esthetiek en zelfexpressie.

8 De driehoekshandel of driehoeksvaart was de handel van goederen en mensen tussen Europa, Amerika en Afrika in de 17^e eeuw.

9 Op-art is een richting in de schilderkunst van de 20^e eeuw die bekend werd in de jaren 1963-1966. De term is een afkorting van het Engelse begrip optical art.

LAURA HUERTAS MILLÁN*Journey to a land otherwise known*

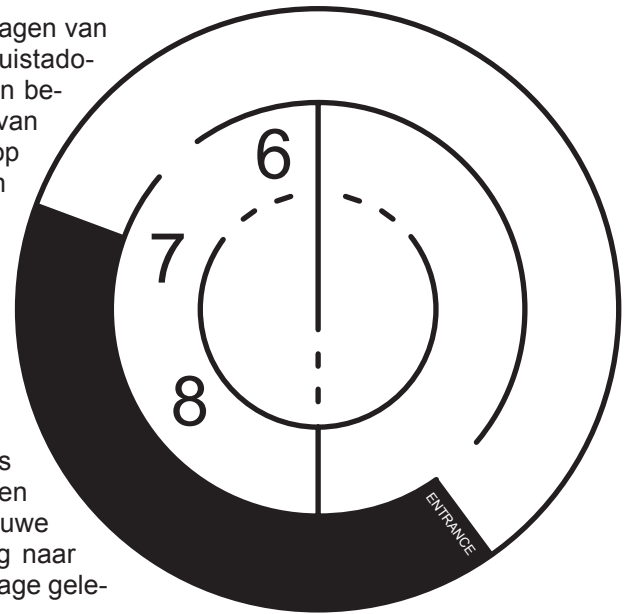
2011

Duur: 23 minuten

Journey to a land otherwise known is geïnspireerd op de eerste verslagen van de botanische en etnografische verkenningen van Amerika door conquistadores, missionarissen en wetenschappers. De film speelt zich af in een betonnen, brutalistisch gebouw uit 1970 genaamd de Tropische Kas van Lille. De camera neemt hierbij het perspectief aan van verkenners op een expeditie door de zogenaamde “Nieuwe Wereld”. De film laat, zien hoe de fascinatie voor nieuwe, pas ontdekte gebieden gepaard ging met bevooroordeelde en kleinerende opvattingen over de inheemse bewoners, waardoor de mythe ontstond dat deze zogenaamde wilde mensen gekoloniseerd en opgevoed moesten worden door de Europeanen.

Verhalen en beschrijvingen van wetenschappers uit de zestiende eeuw over Amerika hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan ons begrip van de moderne wereld. Ze gaven advies over hoe hulpbronnen “verbeterd” zouden kunnen worden, en stelden dat alles vanuit het perspectief van het christendom geïnterpreteerd zou moeten worden. Centraal stond het idee dat kennis en hulpbronnen uit de Nieuwe Wereld uitsluitend bestonden om Europa in zijn voortdurende drang naar vooruitgang te voorzien.¹⁰ Uiteindelijk hebben ze een belangrijke bijdrage geleverd aan ons begrip van de moderne wereld.

In haar film laat Laura Huertas Millán zien hoe mythen over de “wilde mens” en de “ongetemde natuur” werden misbruikt om uitbuiting te rechtvaardigen, en dat etnografische kennis door het kolonialisme is gevormd. Door de verbinding tussen taal en realiteit te benadrukken, biedt de film de mogelijkheid inheemse identiteiten opnieuw te definiëren.

URIEL ORLOW*What Plants Were Called Before They Had a Name*

2017 – doorlopend

Om de natuurlijke hulpbronnen van gekoloniseerde gebieden in kaart te brengen organiseerde de Europese koloniale onderneming vele botanische expedities. Dit leidde tot het vervangen van de oorspronkelijke, inheemse namen van planten door nieuwe, Westerse namen met behulp van het classificatiesysteem *Systema Naturae* (1735) van Carl Linnaeus. Dit proces, waarin planten nieuwe namen kregen en losgekoppeld werden van hun culturele context, heeft aanzienlijk bijgedragen aan het uitwissen van inheemse kennis.

Met *What Plants Were Called Before They Had a Name* probeert Uriel Orlow deze kennis te herstellen. Voor de ontwikkeling van deze installatie heeft hij onderzoek gedaan naar inheemse plantnamen en botanische kennis, onder andere in de Guatemalteekse Altiplano en in Zuid-Afrika. De installatie is een soort lesruimte waarin de namen van inheemse planten in verschillende talen zoals Khoi, SePedi, SiSwati, isiZulu worden afgespeeld. Hiermee wordt de culturele en historische context van de planten duidelijk, en moedigt de installatie bezoekers aan om na te denken over de impact van moderne botanische praktijken, en over de manier waarop we kennis vergaren.

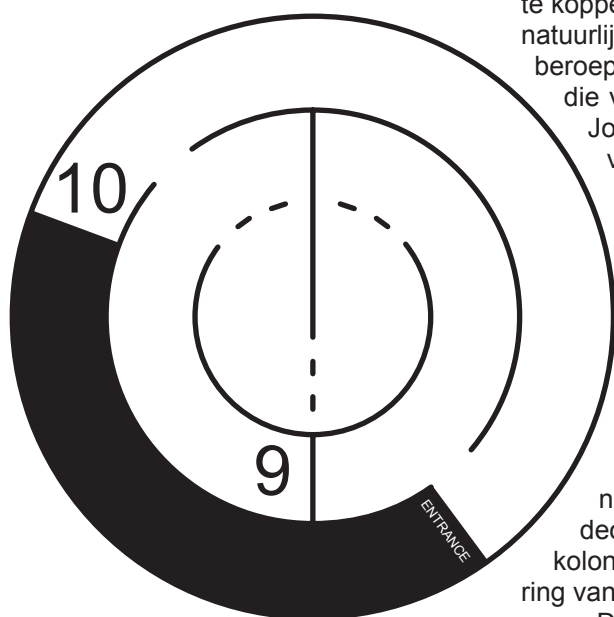
KARL BLOSSFELDT*Dispacus Laciniatus and Delphinium, from Wunder in der Natur*

1942

Karl Blossfeldt (1865–1932) stond bekend om zijn close-up foto's van planten. Deze foto's gebruikte hij als materiaal voor lessen die hij gaf aan de Vereinigte Statsschulen für freie und angewandte Kunst, een voormalige kunstacademie in Berlijn. Hij wordt als een van de voornaamste fotografen van de Neue Sachlichkeit (de nieuwe zakelijkheid) gezien, een modernistische beweging in de Duitse kunst en literatuur die opkwam na de Eerste Wereldoorlog.

De fotografen van de nieuwe zakelijkheid beschouwden de fotocamera als een instrument waarmee ze voorwerpen op een authentieke, neutrale manier konden afbeelden. Hiermee verwierpen ze de esthetische kant van fo-

¹⁰ Een uitgebreide uiteenzetting over de politiek van de natuurgeschiedenis is te vinden in Mauro José Caraccioli, *Writing the New World: The Politics of Natural History in the Early Spanish Empire*, University of Florida Press, 2021.

tografie, en zetten het medium in om de wereld op een wetenschappelijke, objectieve manier te presenteren. De planten en bloemen in Blossfeldt's afbeeldingen zijn tegen een witte achtergrond gefotografeerd, losgekoppeld van hun omgeving. Dit lag in lijn met de moderne interpretatie van de plantkunde, die stelde dat de beste manier om kennis over planten te vergaren was door ze los te koppelen van hun omgeving. Uiteindelijk wilde Blossfeldt een catalogus van natuurlijke voorwerpen samenstellen die bruikbaar zou zijn voor verschillende beroepen en wetenschappelijke disciplines. Deze ambitie is vergelijkbaar met die van plantkundigen en artsen uit de Verlichting zoals Carl Linnaeus of John Hope, die hun enorme verzamelingen tekeningen van de fysiologie van planten beschikbaar stelden voor andere wetenschappers.

9

PEDRO NEVES MARQUES

Linnaeus and the Terminator Seed

2017

Duur: 15 minuten

Het video-essay *Linnaeus and the Terminator Seed* onderzoekt de seksuele verbeeldingen van de Zweedse botanist Carl Linnaeus, die in de achttiende eeuw het systeem voor het benoemen van organismen—de binomiale nomenclatuur—opstelde. Verder verkent het video-essay ook de vooroordelen ingebed in hedendaagse biotechnologie, koloniale opvattingen over voortplanting, en de genderspecifieke categorisering van levende organismen.

De film bevat botanische tekeningen van Europese naturalisten van Latijns-Amerika en Zuidoost-Azië, afbeeldingen van plantengenen, VN-documenten over transgene zaden en afbeeldingen van het voortplantingssysteem van bloemen en mensen. Met behulp van een voice-over worden de grenzen van wat als “natuurlijk” wordt opgevat in twijfel getrokken. Daarnaast toont de film hoe er in het verleden een universele methode om de wereld te begrijpen en te classificeren is ontwikkeld, voornamelijk vanuit het perspectief van de westerse wetenschap en filosofie.

Het werk van Pedro Neves Marques onderzoekt hoe de kolonisatie van land en volkeren samenhangen. Het toont hoe de gevolgen hiervan nog steeds voelbaar zijn, en hoe ze een belangrijke rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van de moderniteit.

10

TUAN ANDREW NGUYEN

The Boat People

2021

Duur: 20 minuten

In *The Boat People* is een groep kinderen te zien die in een toekomst leven waarin de mensheid bijna is uitgestorven. In de film gaan ze aan land op een plek die vroeger Bataan werd genoemd. Hier treffen ze ruïnes uit verschillende historische perioden aan, waaronder Boeddhistische gebouwen overwoekerd met planten, standbeelden zonder hoofden, een leeg oorlogsmuseum, en stenen met data en namen erin gekerfd. Ze proberen, als archeologen van de toekomst, te begrijpen wat er precies is achtergebleven in Bataan. Elk object dat voor hen belangrijk lijkt maken ze na in hout, om deze vervolgens in de oceaan te werpen tijdens een mysterieus ritueel.

In de film onderzoekt de kunstenaar zijn Vietnamese identiteit. Centraal staat het vluchtelingenkamp Bataan in de Filipijnen, waar in de jaren tachtig Vietnamese, Cambodjaanse en Laotiaanse vluchtelingen leefden voordat ze naar de Verenigde Staten, Europa of andere delen van Azië emigreerden.

Hiermee legt de film, aan de hand van materiële overblijfselen van de geschiedenis zoals gedenktekens, standbeelden en monumenten, bloot hoe de destructieve nalatenschap van het kolonialisme vandaag de dag nog steeds voelbaar is en hoe voorwerpen kunnen getuigen van dergelijke trauma's. Kan animisme daarbij een uitkomst bieden om te genezen van de trauma's waar deze voorwerpen mee verbonden zijn, en helpen om de breuk in sociale, filosofische en psychische banden tussen mensen en niet-mensen te herstellen?¹¹ *The boat people* herinterpreteert de wereld door de oorsprong van de monumenten en gedenktekens die we achterlaten te achterhalen, en door deze te bevrijden van de onderdrukkende politiek waaruit ze ontstaan zijn.

11 Animisme is het geloof dat alles levend en bezield is. Objecten, plaatsen en wezens, rotsen, rivieren, weersystemen, menselijk handwerk en zelfs woorden bezit in dit wereldbeeld een eigen spirituele kracht.

CLAUDIA MARTÍNEZ GARAY*Kimsa Pacha and Iskay Pacha*

2020

In deze serie tapijten verwerkte Claudia Martínez Garay symbolen uit de kosmologie van de Inca-indianen, waarbij natuur, mens en Pachamama—Moeder Aarde—een onlosmakelijk geheel vormen. De kunstenaar komt uit Ayacucho, een stad in de Peruaanse Andes, waar dit holistische begrip van de wereld heerste voordat de Spanjaarden het christendom aan de bevolking oplegden.

De *Pacha* werken kunnen beschouwd worden als posthistorische documenten. Ze verbinden visuele elementen uit verschillende tijden, waaronder kosmologische verwijzingen uit de Andes, Europese etnografische verslagen en persoonlijke aantekeningen. Hiermee stelt Martínez Garay het idee dat geschiedenis en tijd lineair zijn ter discussie. Ook bevraagt ze wat een cultureel artefact is, de manier waarop deze worden getoond en hoe dit ons beeld van het verleden bepaalt.

Het werk van Martínez Garay gaat over de erfenis van het kolonialisme in het hedendaagse Peru. Door middel van de herinterpretatie en het naar voren halen van de inheemse materiële en immateriële cultuur van de Andes wil zij de daarmee gepaarde niet-Westerse wereldbeelden tonen en verbeelden. Daarmee wil ze een tegenwicht bieden aan de erfenis van het kolonialisme, en de destructieve gevolgen voor de ecologie daarvan.

12

ERIK PETERS*How to Wake Up the Ghosts*

2021

How to Wake Up the Ghosts is geïnspireerd door een publicatie uit 1756 over de ontdekking van een stuk koraal in het noordpoolgebied door walvisjagers. De installatie bevat sculpturen en audiovisueel materiaal die een speculatief beeld van de toekomst geven, waarin deze is aangetast door de ecologische crises.

In de installatie is een sprekende sculptuur van een koraalrif te zien. Deze sculptuur mijmert over de onduidelijke grenzen tussen werkelijkheid, natuur en technologie in een wereld waarin kunstmatige intelligentie onderdeel is geworden van de natuur. Het script voor deze mijmeringen is mede geschreven door een open-source kunstmatige intelligentie-programma, dat is getraind op teksten van schrijvers en denkers zoals Donna J. Haraway, Bruno Latour, Timothy Morton, Jean Baudrillard en Anna Lowenhaupt Tsing. Het koraal zelf is gemaakt met behulp van algoritmen die op basis van tekstuele aanwijzingen landschappen kunnen creëren.

Erik Peters is geïnteresseerd in het onderzoeken van ecologieën, en hoe deze zich aanpassen aan de gevolgen van klimaatcrises door middel van speculatieve verhalen en het maken van fictieve werelden. In zijn praktijk richt hij zich op het potentieel van queer relaties en verwantschap met meer-dan-menselijke entiteiten. Hiermee wil hij traditionele verdelingen die in de Verlichting zijn ontstaan doorbreken, en een ecologie tonen die wordt gevormd door een veelheid aan stemmen.

13

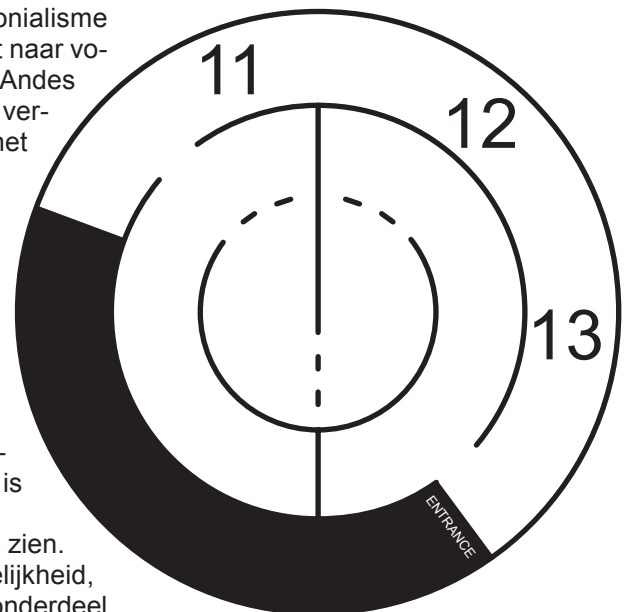
JOL THOMS*Viriditas*

2019-2020

Duur: 21 minuten

In deze performance-lezing bevraagt Jol Thoms de invloed van het kolonialisme, ontginning, uitbuiting en ontheiliging op de moderniteit. Door middel van een grote hoeveelheid archief- en beeldmateriaal uit de vroeg-Europese geschiedenis geeft Thoms een inkijk in animistische en alchemistische kennis die populair was in Europa vóór René Descartes' theorie over de scheiding van lichaam en geest. Thoms bekijkt deze veronderstelde scheiding, en die tussen de natuur en cultuur door de lens van duurzame energieproductie en kernfusie.

Experimentele fusiereactoren gebruiken zeldzame aardmineralen en extreem sterke magnetische velden om pure waterstof te verbranden bij temperaturen van rond de 150 miljoen graden Celsius. Deze kernfusiereactoren kunnen gezien worden als een miniatuurzon, een denkbeeld wat de verbinding

tussen deze moderne technologie en de historische, premoderne alchemistische traditie benadrukt. Ondanks deze technologische ontwikkelingen en decennia van inspanningen door natuurkundigen is het nog steeds niet gelukt atoomkernen samen te smelten.

Thoms onderzocht samen met Julian Weaver het grootste kernfusie experiment ter wereld, genaamd de Joint European Torus (JET) in het Verenigd Koninkrijk, en het International Thermonuclear Energy Research (ITER), een enorm project wat in Frankrijk wordt gebouwd. Weaver nam het geluid van magnetisch plasma op en combineerde dat met de geluiden van experimentele locaties tot een soundtrack die aan deze film werd toegevoegd.¹²

¹² In zijn onderzoek gebruikt Jol Thoms de methode van de “counter-allegory” zoals toegelicht in *Allegories of the Anthropocene* van Elizabeth M. Deloughrey (Duke University Press, 2018)

JAARPROGRAMMA NATURECULTURES

In 2023 presenteert RADIUS zeven tentoonstellingen, waaronder drie solopresentaties en vier groepstentoonstellingen, met een aansluitend publieks- en educatieprogramma. Het jaarprogramma krijgt vorm aan de hand van de term natuureculturen (*naturecultures* in het Engels), over de toenemende verstrengeling tussen natuur en cultuur, in de hand gewerkt door klimaatverandering en ecologisch verval.

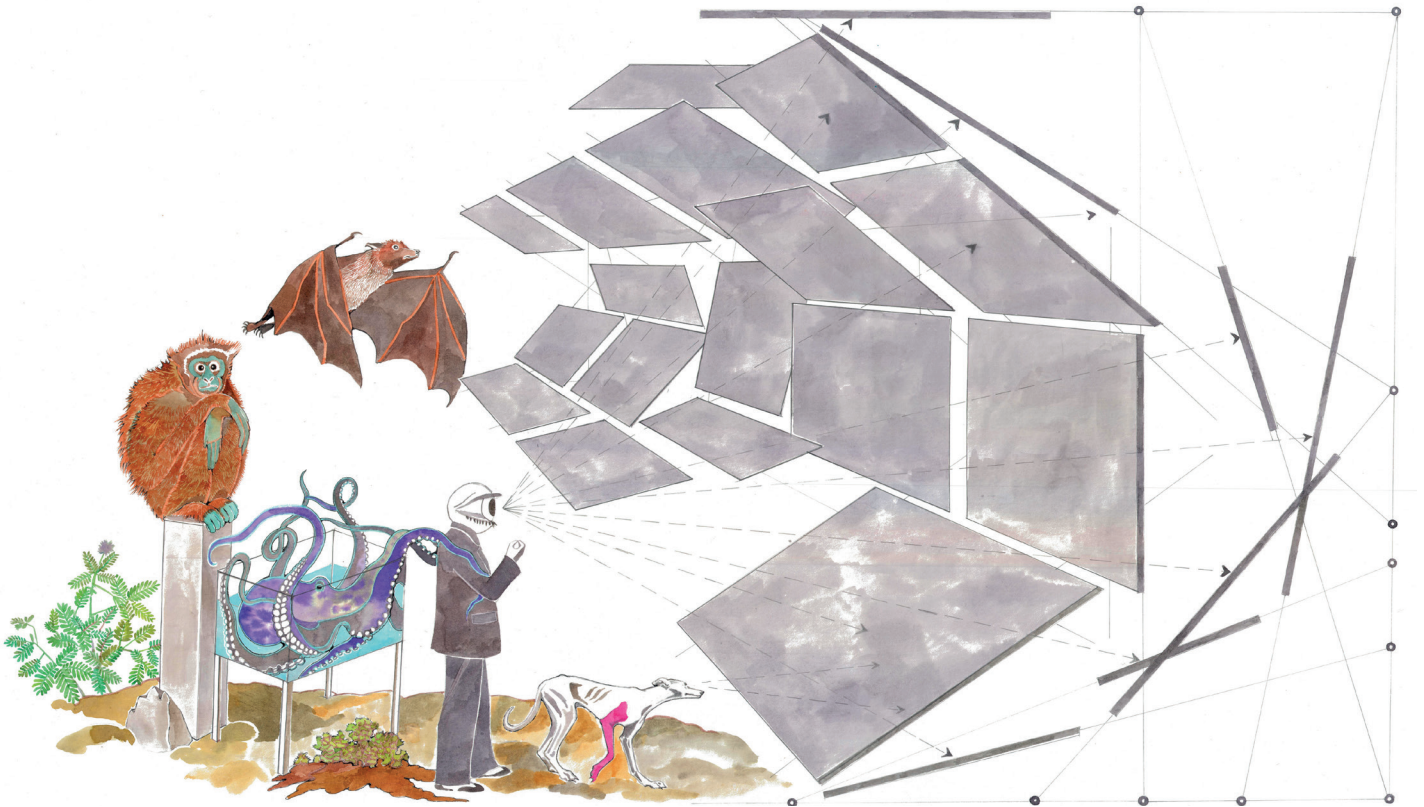
BIJ RADIUS IN 2023

We vangen het jaar aan met de groepstentoonstelling *HET METEN VAN DE WERELD*, over de spoken van het westerse verlichtingsdenken en de relatie tussen wetenschap, waarheidsvinding en de daaruit volgende totstandkoming van wereldbeelden. Met het werk van vijftien kunstenaars vormt de tentoonstelling de gespreksaanzet voor het jaarprogramma en presenteert het een eerste tegenpunt op de crises van nu, die getuigen van de perverse realiteit van het modernisme. Voor leerlingen in het basisonderwijs presenteren we *ONDIER-PLEZIER*: een workshop die een ode brengt aan onkruid en ongedierte en afvraagt: moeten we deze “invasieve soorten” niet juist waarderen, in plaats van ze te zien als een bedreiging?

In de daaropvolgende groepstentoonstelling *DE GLAZEN STAD* wordt ingezoomd op het Westland—het grootste aaneengesloten glastuinbouwgebied ter wereld, gelegen tussen Hoek van Holland, Delft en Den Haag—met de vraag: op welke wijze kan monoculturele landbouw, vaak noodgedwongen gericht op winstmaximalisatie, heroverwogen worden tot meer wederkerige, duurzame en eerlijke systemen van voedsel als gemeengoed? Gelijktijdig presenteren we een solotentoonstelling van OSCAR SANTILLAN, over de doorlopende verstandhouding tussen koloniale plantkunde en de hedendaagse vernietiging van onze planeet. Hoe kunnen inheemse kennis en opkomende technologieën zoals kunstmatige intelligentie en virtual reality bijdragen aan meer onbaatzuchtige en wederkerige bestaanswijzen?

Als onderdeel van het Antoni van Leeuwenhoekjaar—de Delftse lakenhandelaar Antoni van Leeuwenhoek werd wereldberoemd met zijn microscopen en wordt beschouwd als de grondlegger van de microbiologie—presenteren we de groepstentoonstelling *RADICALE SYMBIOSE: SOCIAAL LEVEN MET MICROBEN*, samengesteld door gastcuratoren Àngels Miralda Tena en Mateo Chacón Pino. De tentoonstelling krijgt de vorm van een petrischaal, waarin kunstenaars experimenteren met én werk presenteren aan de hand van bacteriële en microbiële werelden, als een oneindig gesprek tussen mens en leefomgeving. In de solotentoonstelling van SISSEL MARIE TONN ontmoet het publiek drie moeraslichamen, die gezamenlijk neurien, mompelen en met elkaar praten over hun eenwording met het moeras. In de educatieworkshop *MIJN MICROBEN EN IK*, voor leerlingen in het voortgezet onderwijs en volwassenen, staat de microscoop centraal, als middel om bewustzijn rond microleven te koppelen aan de manier waarop de mens omgaat met de Aarde en haar natuurlijke hulpbronnen en de pandemieën die hieruit voortvloeien.

Het jaarprogramma wordt afgesloten met de groepstentoonstelling *DE POLITIEK VAN DE GEWAPENDE REDDINGSBOOT*, die ingaat op de verschillen tussen klimaatpolitiek en het huidige politieke klimaat. Aansluitend presenteren we de solotentoonstelling van JUNGHUN KIM, waarin RADIUS getransformeerd zal worden in een biotoop waarbinnen geologische meditatie en verstrengeling voorbij het uitsluitend mensgerichte centraal staat.

Overview drawing of the NATURECULTURES year program by Lisa Rampilli.

*Er is geen grens waar de evolutie eindigt en de geschiedenis begint, waar de genen ophouden en de omgeving het overneemt, waar cultuur regeert en natuur zich onderwerpt, of omgekeerd. In plaats daarvan zijn er van begin tot eind schildpadden op schildpadden van natuursculturen. Elk wezen dat ertoe doet is vervat in een wirwar van vormingsgeschiedenissen—zonder uitzondering—terwijl elk genoom dat het zout waard is om neer te slaan een conventie is van alle besmettelijke gebeurtenissen die bij elkaar hebben geleid tot de voorlopige, permanent zich vormende dingen die westerlingen individuen noemen, maar Melanesiërs, met misschien meer begrip, dividuen.—Donna Haraway, *The Haraway Reader*, 2004.*

De term natuursculturen is afkomstig van feministische wetenschapper Donna Haraway. Ze introduceerde het begrip om de verstrengelde geschiedenissen van een veelheid aan levensvormen op Aarde te beschrijven, om nieuwe manieren van denken over handelingsvermogen en macht, verschilligheid en maatschappelijkheid, bestaans- en kennisvormen aan het licht te brengen. Natuursculturen is een term die voortkomt uit de wetenschappelijke ondervraging van tegenstellingen—waaronder bijvoorbeeld mens/dier, object/subject en natuur/cultuur—die diep verankerd zijn in de intellectuele tradities van de wetenschappen. De uitgesproken grenzen en scheidingen die binnen en tussen wetenschappelijke gebieden worden geproduceerd, hebben ertoe geleid dat mens en natuur van elkaar worden gescheiden, soms tot op het punt dat de mens wordt vrijgesteld van fundamentele fysieke eigenschappen en natuurwetten. De term natuursculturen heeft geen vastomlijnde definitie. Het is meer een levendig en weerbarstig spectrum van transdisciplinaire benaderingen die verenigd zijn door een gemeenschappelijk argument: het benaderen en onderhouden van werelden die meer-dan-menselijk zijn vereist een verandering in de methoden en in het instrumentarium waarmee we die werelden bestuderen. Met andere woorden, om de grens tussen natuur en cultuur op te heffen is een radicale vermenging van disciplines waaronder kunst, vormgeving, architectuur en wetenschap genoodzaakt. Natuursculturen is in die zin een synthese van natuur en cultuur die hun onafscheidelijkheid erkent aan de hand van ecologische relaties die zowel biologisch, fysiek als sociaal gevormd zijn.

Het denken in grenzen en scheidingen dat is voortgekomen uit het westerse verlichtingsdenken is mislukt, al zijn de gevolgen ervan niet minder reëel en hebben dualismen echte gevolgen (gehad). De cultuursector die zich bezighoudt met het Antropoceen—het huidige tijdperk waarin de mens domineert—meent soms alsof dit een nieuwe openbaring is. Dat terwijl antropologen en wetenschappers al decennialang de tegenstelling tussen natuur en cultuur hebben uitgedaagd. Deze tegenstelling, zo menen zij, vormt de basis voor een

gevaarlijk geloof in menselijke uitzonderlijkheid, de wortel van zowel vooruitgang (voor enkelen) als catastrofe (voor de rest). Toch is het denken in tegenstellingen in de cultuursector—tussen natuur/cultuur, object/subject, menselijk/niet-menselijk, organisch/anorganisch, natuurlijk/synthetisch—nog steeds eerder regel dan uitzondering. Maar het uitdagen van tegenstellingen alleen is niet genoeg! Om de gewelddadige gevolgen van het denken in uitsluitingen te begrijpen moeten we de geschiedenis opdelen door middel van nieuwe prisma's en blikvelden. We moeten een tegenpunt ontwikkelen voor de middelpuntzoekende kracht van het dominante verhaal van het Antropoceen—waarin een bepaald menstype centraal staat—door middelpuntvliedende verhalen te vertellen die de enorme ongelijkheden voortgebracht door verschillende krachten die onze planeet veranderen erkennen.

Kunstenaars hebben altijd gezocht naar nieuwe manieren om 'natuur' te ervaren, te vertegenwoordigen en ermee om te gaan. Al laat de toevoeging van aanhalingstekens in de vorige zin blijken hoe dramatisch de perspectieven rond natuur de afgelopen decennia zijn veranderd, en hoezeer dit de manier heeft veranderd waarop we spreken over, 'cultuur'. Als we alleen al denken aan de manier waarop 'natuur' door klimaatverandering weer de 'menselijke' geschiedenis en 'cultuur' is binnengekomen, moeten we wel onderschrijven dat er sprake is van een hybride wereld. Als de manier waarop we ons de wereld voorstellen verandert, hoe moet dit worden doorgevoerd in de manier waarop we kunst maken en interpreteren?

RADIUS kijkt in 2023 naar de diepe scheidslijn die we hebben getrokken tussen onszelf en onze leefomgeving en vraagt zich af: wat maakt dit patroon zo hardnekkig? Hoe kunnen we verbeeldingskracht inzetten om van een mensgericht vacuüm naar een wereldcontinuüm van natuurculturen te bewegen? Hoe kunnen we de omvang van het huidige klimaatregime leren herkennen zonder aan wanhoop te bezwijken? Hoe kunnen we het antropocentrisme in het Antropoceen overstijgen en de mens uit het centrum van de mensheid verwijderen? Hoe kunnen we de canons hervormen die bepalen hoe de wereld moet worden gezien en wat daarin als belangrijk wordt geacht? Hoe kunnen we onderschrijven wat we bedoelen als we 'wij' zeggen? Hoe beweeg je van de dominante manieren van kijken naar manieren om de wereld te ervaren die aanspraak maken op de gehele waarneming en een eenzijdig perspectief verwerpen? Hoe kan een centrum voor kunst, ecologie en klimaat meer zijn dan een modeverschijnsel en ingebed worden in het dagelijks leven? Hoe kan verantwoordelijkheid voor de leefomgeving—meer dan een retorische, symbolische verbintenis—verenigbaar zijn met de impact van een kunstinstelling op diezelfde omgeving?

Zoals de recent overleden filosoof, antropoloog en socioloog Bruno Latour stelde “zijn we nooit modern geweest”. Toch zullen we nieuwe manieren moeten blijven vinden om in de ons overal omringende ruïnes van het modernisme en kapitalisme te leren leven; we moeten “bij de problemen blijven”, zoals feministische wetenschapsfilosoof Donna Haraway oppert. Bij RADIUS nemen we deze opdracht ter harte en gaan we met het *NATURECULTURES*-jaarprogramma in 2023 op zoek naar de mogelijkheden van meer aardse Aarde.

NATURECULTURES, Hoofdstuk 1
HET METEN VAN DE WERELD
25 februari — 14 mei 2023

KARL BLOSSFELDT
MADISON BYCROFT
FILIPA CÉSAR & LOUIS HENDERSON
LAURA HUERTAS MILLÁN
ESTHER KOKMEIJER
SASHA LITVINTSEVA & BENY WAGNER
CLAUDIA MARTÍNEZ GARAY
PEDRO NEVES MARQUES
TUAN ANDREW NGUYEN
URIEL ORLOW
ANDREW PEKLER
ERIK PETERS
JOL THOMS

Curator: Niekolaas Johannes Lekkerkerk

Assistent Curator: Sergi Pera Rusca

Tekst: Niekolaas Johannes Lekkerkerk en Sergi Pera Rusca

Vertaling: Niels Bekkema

Grafisch ontwerp: Sabo Day en Augustinas Milkus

Productie en Coördinatie: Eva Burgering

Educatie: Fleur Knops

Communicatie: Daan Veerman

Technische ondersteuning: Menno Verhoef, Stefan Bandalac, Moos de Beer, Catelijne Boele en Mendel Nieuwdorp

Deze tentoonstelling is tot stand gekomen met steun van:

Gieskes-Strijbis Fonds

Gemeente Delft

FONDS21

Mondriaan Fonds

Prins Bernhard Cultuurfonds

Overvoorde Gordon-Stichting / Pauwhof Fonds

Het werk van Karl Blossfeldt wordt gepresenteerd in samenwerking met Tlön Projects.

RADIUS

Centrum voor Hedendaagse Kunst en Ecologie

Kalverbos 20

2611 XW, Delft

Nederland

info@radius-cca.org

www.radius-cca.org

